

Розділ 7 Соціологія сім'ї

§ 1. Сім'я як об'єкт соціологічного аналізу

Людина нерозривно пов'язана з іншими людьми, суспільством. Ці зв'язки, виступаючи як умови й обставини її життя і діяльності, формують її духовний світ, поведінку. І найважливіше місце тут посідає сім'я. Закономірності виникнення, функціонування і розвитку сім'ї як соціального феномену, який поєднує у собі риси соціального інституту і малої соціальної групи, вивчає галузь соціології — соціологія сім'ї.

Соціологія сім'ї як теорія «середнього рівня» розглядає особливу сферу життєдіяльності та культури узгоджено діючої групи людей (сім'ї), які пов'язані сімейно-родинними відносинами, фокусуючи увагу на спільній життєдіяльності членів, тобто на сімейному способі життя. Соціологія сім'ї має справу з груповим, а не індивідуальним суб'єктом життєдіяльності. Підкреслюючи групову якість сімейної життєдіяльності, соціологія сім'ї розглядає індивіда як члена сім'ї, як складову частину цілого, досліджуючи особистість насамперед крізь призму соціокультурних внутрішньосімейних ролей, сімейної належності особистості. В соціології сім'ї особистість постає конкретно як чоловік або дружина, батько або мати, син або дочка.

Індивідуальна своєрідність накладає відбиток на стиль виконання внутрішньосімейних ролей, який виявляється через конфігурації між-особистісних взаємозв'язків і взаємовідносин. Соціологія сім'ї вивчає сімейно-родинні форми спільного життя малої групи людей, сімейний спосіб життя порівняно з поодиноким-парубочьким, вивчає в єдності і цілісності взаємозв'язок батьківства — подружжя — спорідненості, тобто власне сім'ю.

Посередницька роль сім'ї в узгодженні інтересів особистості і суспільства (держави) є предметом власне соціологічного дослідження сім'ї. Ступінь узгодженості — розузгодженості цих інтересів визначає різноманітні наслідки для особистості, сім'ї і

суспільства, що і фіксується у соціології сім'ї.

Отже, соціологія сім'ї вивчає типи соціальних відносин, що характерні для сім'ї; чинники, що визначають чисельність і структуру сімейної спільноти; зв'язок сім'ї з іншими соціальними спільнотами і сферами соціального життя; суспільні функції сім'ї та її особливості як соціального інституту, як психологічної групи; мотивацію шлюбів та розлучень, а також соціальні та психологічні фактори, які сприяють плануванню сімейного життя, виникненню та подоланню внутрішньосімейних конфліктів; інтеграції та дезінтеграції сім'ї; історичні типи і форми шлюбно-сімейних відносин, тенденції та перспективи їх розвитку.

Центральною рядоутворюючою категорією цієї галузі соціологічного знання є поняття сім'ї. Сім'я — це соціальний інститут (з точки зору суспільного санкціонування шлюбно-сімейних відносин) і разом з тим мала соціальна група, що володіє історично означеною організацією, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю, соціальна необхідність в якій обумовлена потребою суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення. Як основний соціологічний підхід до дослідження сім'ї виступають соціальний інститут і мала група.

Сім'я аналізується як інститут тоді, коли особливо важливо з'ясувати, наскільки спосіб життя сім'ї, її функціонування в певних рамках відповідають чи не відповідають тим чи іншим сучасним суспільним потребам. Розглядаючи сім'ю як соціальний інститут, вивчають: суспільну свідомість у сфері шлюбно-сімейних відносин, узагальнені характеристики сімейної поведінки окремих груп населення за різних економічних та культурних умов, вплив суспільних потреб на характер відносин та спосіб життя сім'ї; причини та наслідки недостатньо високої ефективності функціонування інституту сім'ї за тих чи інших умов; соціальний механізм зміни сімейних норм та цінностей; ефективність реалізації інститутом сім'ї своїх основних функцій за різних ідеологічних, політичних, соціально-економічних та культурних умов; співвідношення зразкових сімейних норм і цінностей та реальної поведінки членів сім'ї і т. д.

Аналіз сім'ї як соціального інституту дає змогу виділити такі дуже важливі для вивчення питання: яким чином трансформація, розвиток потреб суспільства впливають на характер шлюбно-сімейних відносин і спосіб життя сім'ї; які типи сімейної поведінки повинні вважатися дисфункціональними стосовно суспільних потреб; чим відрізняються сімейні норми і цінності у різних культурах і за різних політичних, ідеологічних і соціально-економічних умов; який соціальний механізм змін цих норм і в якому напрямі

вони змінюються; яким чином відбувається соціальне регулювання сімейної поведінки і стосунків у сім'ї; яке співвідношення норм, цінностей, приписуваних зразків поведінки та інших елементів суспільної ідеології у сфері шлюбно-сімейних відносин і реального виконання ролей, особливостей поведінки і стосунків подружжя.

Як малу соціальну групу сім'ю розглядають у тих випадках, коли дослідженню підлягають відносини між індивідами, з яких складається сім'я. У процесі аналізу сім'ї як малої групи доцільно виділити три основних типи характеристик.

1. Характеристики групи взагалі: цілі та завдання сімейної групи; склад і структура сім'ї, її соціально-демографічний склад, групова згуртованість, групова діяльність та характер групової взаємодії сімейної групи, структура влади, комунікацій у сім'ї та ін.
2. Характеристики зв'язків та відносин сімейної групи з ширшими суспільними системами в межах соціальної структури суспільства. Тут насамперед слід виділити функції сім'ї стосовно суспільства.
3. Цілі, завдання та функції щодо індивіда, групова регуляція поведінки та взаємодій індивідів у сім'ї, груповий контроль, групові санкції, сімейні цінності, норми та зразки поведінки, включення індивіда в сім'ю, його задоволеність перебуванням у сім'ї та її функціональними вимогами і т. ін.

Кожний з цих підходів до вивчення сім'ї має свою специфіку. Парадигма соціального інституту орієнтована в основному на зовнішні зв'язки сім'ї, водночас її внутрішні зв'язки досліджуються крізь призму понять, що характеризують малу групу. Сьогодні є достатні передумови для визначення питання про інтеграцію двох зазначених підходів у межах зображення сім'ї як соціальної системи.

§ 2. Соціальні функції сім'ї

Під соціальними функціями сім'ї слід розуміти спосіб виявлення активності, життєдіяльності сім'ї та її членів. Можна виділити функції суспільства щодо сім'ї, сім'ї щодо суспільства, сім'ї щодо особистості та особистості щодо сім'ї. У зв'язку з цим функції сім'ї можна розглядати як соціальні (стосовно суспільства) та індивідуальні (щодо особистості). Функції сім'ї тісно пов'язані з потребами суспільства в інституті сім'ї та з потребами особистості за належністю до сімейної групи. Функції сім'ї глибоко історичні, тісно пов'язані з соціально-економічними умовами життєдіяльності суспільства, тому з часом змінюються характер функцій та їх ієрархія.

Можна виділити найважливіші типи функцій сім'ї, які подані у зв'язку з основними сферами її життєдіяльності: репродуктивна, виховна, господарсько-побутова, функція дозвілля, емоційна (табл. 3).

Таблиця 3

Основні функції сучасної сім'ї

Сфера сімейної діяльності	Суспільні функції	Індивідуальні функції
Репродуктивна	Біологічне відтворення суспільства	Задоволення потреб в дітях
Виховна	Соціалізація молодого покоління. Підтримання культурної неперервності суспільства	Задоволення потреб у батьківстві, контактах з дітьми, їх вихованні, самореалізації в дітях
Господарсько-побутова	Підтримання фізичного здоров'я членів суспільства, догляду за дітьми	Отримання господарсько-побутових послуг одними членами сім'ї від інших
Економічна	Економічна підтримка неповнолітніх та працездатних членів суспільства	Отримання матеріальних засобів одними членами сім'ї від інших (у разі працездатності або в обмін за послуги)
Сфера первинного контролю	Моральна регламентація поведінки членів сім'ї в різних сферах життєдіяльності, а також відповідальності та зобов'язань у відносинах між подружжям, батьками та дітьми, представниками старшого та середнього покоління	Формування та підтримка привиків і моральних звичаїв за порушення моральних норм взаємовідносин між членами сім'ї

Продовження табл. 3

Сфера сімейної діяльності	Суспільні функції	Індивідуальні функції
Сфера духовного спілкування	Розвиток особистості членів сім'ї	Духовне взаємобогачення членів сім'ї. Зміцнення дружніх основ шлюбного союзу
Соціально-статусна	Надання певного соціального статусу членам сім'ї. Відтворення соціальної структури	Задоволення потреб у соціальному просуванні
Дозвілля	Організація раціонального дозвілля. Соціальний контроль у сфері дозвілля	Задоволення потреб у спільному проведенні дозвілля, взаємобогачення інтересів вільного часу
Емоційна	Емоційна стабілізація індивідів та їх психологічна терапія	Отримання індивідами психологічного захисту емоційної підтримки в сім'ї. Задоволення потреб в особистому щасті та коханні

Сім'я відіграє ключову роль у практичному розв'язанні соціально- економічних та духовно-моральних питань життєдіяльності суспільства. У сім'ї відображаються всі суспільні процеси, вона зазнає впливу всіх суспільних диспропорцій, суперечностей. Успішне виконання сім'єю своїх функцій визначається не тільки її внутрішнім станом, але і соціальним здоров'ям суспільства.

Для сучасного розвитку нашого суспільства, коли воно переживає гострі економічні та політичні труднощі (що, звичайно, відбивається на сім'ї), характерне зростання ролі та значення сім'ї. Пояснюється це її специфічними функціями, виконуючи які, вона забезпечує фізичне та духовне відтворення населення.

---

§ 3. Фази та типи розвитку сім'ї

Сім'я у своєму розвитку пройшла такі фази: проміскуїтет, кровно- споріднена сім'я, пуналуальна сім'я, синдіасмічна сім'я і моногамна сім'я. Загальною тенденцією, яка характеризує розвиток сім'ї, є звуження кола статевих партнерів й укріплення зв'язків, що об'єднують членів сім'ї.

Проміскуїтет — форма спільного життя, яка характерна для нижчого ступеня дикунства, за якого не було відокремлених сімейних груп, сімейне життя було ідентичне суспільному, тобто між членами суспільства існували необмежені статеві зносини, які нерегулювалися ніякими нормами. Згодом відбулося обмеження статевого спілкування і починали виокремлюватися групи, між якими таке спілкування було дозволене. Цей процес, безумовно, був тривалим і привів до виникнення особливої форми сім'ї — кровноспорідненої.

Кровноспоріднена сім'я — форма групового шлюбу, за якої статеві стосунки дозволені лише між членами роду або племені, що належать до одного покоління. Усі, хто

належать до одного покоління, тобто брати і сестри, незалежно від ступеня їх спорідненості, утворюють одну сім'ю. Така сім'я є ендогамною спільнотою, бо включає людей одного покоління, що належать лише до одного роду або племені. Звуження кола статевих партнерів привело до виникнення більш розвиненої форми сім'ї — пуналуальної.

У пуналуальній сім'ї зі статевих стосунків вилучаються най-ближчі кровні родичі по жіночій лінії, а пізніше ця заборона поширюється й на решту більш віддалених родичів того самого покоління. Цьому типу сім'ї усе ще притаманний груповий шлюб, однак принцип ендогамії замінюється екзогамією, тобто можна сказати, що це шлюб між людьми, які належать до одного покоління, але до різних родів. Таким чином, пуналуальна сім'я є формою шлюбних стосунків, за якої шлюбними партнерами є група сестер з одного роду і група братів з іншого роду. В межах такого типу сімейного життя дедалі більше поширюються стійкі і тривалі зв'язки між одним чоловіком й однією жінкою; це перший крок до появи парного шлюбу.

Синдіасмічна сім'я — перехідний історичний тип сім'ї, що виникає на межі дикунства і варварства, в якій один чоловік живе з однією жінкою, а полігамія залишається виключним правом чоловіка. Шлюбні зв'язки легко розриваються, і тоді діти залишаються з матір'ю. Регулюючи статеві стосунки певного чоловіка й певної жінки, синдіасмічна сім'я вважала дійсним біологічного батька і створювала умови для появи моногамної сім'ї, яка виникає за часів розкладу родового ладу, утворення приватної власності і класів.

Моногамна сім'я відзначається тісним зв'язком між одним чоловіком і однією жінкою. Безпосередньо причиною виникнення моногамної сім'ї було прагнення забезпечити безперечність батьківства і право потомства на володіння сімейним майном. Зміцнення моногамної сім'ї відбувалося у період розкладу старого родинного ладу і виникнення нових форм людських спільнот. Таким чином, історично сім'я розвивалася від нерегульованих статевих зносин до обмежених у моногамній сім'ї.

Можна сконструювати три ідеальні історичні типи моногамної сім'ї: патріархальний (традиційний), дітоцентристський (сучасний) і подружній (постсучасний).

Патріархальний тип сім'ї найбільш архаїчний, який характеризується залежністю дружини від чоловіка і дітей від батьків. Панування чоловіка виявляється в тому, що в його руках зосереджені економічні ресурси, він приймає основні рішення, згідно з якими

сімейні ролі чітко розподілені. У традиційній сім'ї панує абсолютна батьківська влада та авторитарна система виховання. Суть патріархальної моногамії спрощено можна звести до двох принципів: жорстка статевовікова субординація і відсутність індивідуальної виборності на всіх стадіях сімейного циклу.

Дітоцентристський тип сім'ї формується в Європі з другої по-ловини XIX ст. Йому властиві підвищення ролі приватного життя, почуттєві сторони шлюбу та інтимності. Більш-менш рівноправні стосунки між чоловіком і дружиною привели до появи стійкої залежності експресивної задоволеності від подружньої, а також до усвідомлення того, що сексуальність у межах шлюбу не зводиться до дітона-родження. Дітоцентристська сім'я за природою є малодітною.

Зародження виборності у передшлюбний період визначило нову сімейну стратегію. Через те що вибір — основа особистості, спільне мешкання чоловіка і дружини в умовах відсутності ритуалізованих очікувань й однозначно закріплених ролей потребує взаємної адаптації їх індивідуальних планів і стереотипів поведінки. Інакше кажучи, має виникнути ряд тісно пов'язаних між собою пристосованих стосунків, кожний з яких впливає на стабільність індивідуальної сім'ї.

Подружній тип моногамної сім'ї зароджується останніми десяти-літтями. У такій сім'ї стратегічні відносини визначаються не спорідненістю (як у патріархальній) і не батьківством (як у дітоцентристській), а властивістю. Норма сімейного життя змінюється: батьки в такій сім'ї відмовляються повністю підкоряти власні інтереси інтересам дітей. Акцент на подружнє життя означає можливість більш повної реалізації особистісної взаємодії чоловіка і дружини, яка регулюється моральними принципами та іманентними цінностями. У сучасній сім'ї виробляється антирутинний механізм — автономія подружжя. Інтереси кожного з подружжя є ширшими за сімейні, і коло значущого спілкування для кожного з них виходить за межі подружнього життя. При цьому слід відзначити взаємозв'язок і взаємодоповнюваність механізмів стійкості (адаптація, інтимність) і розвитку (автономія).

У цілому можна говорити про еволюцію моногамної сім'ї від патріархального типу до подружнього.

Типи сімейних структур, які визначаються за критеріями батьківства — шлюбу — спорідненості, різноманітні і підкреслюють будь-які властивості, пов'язані з лініями

батька або матері. У зв'язку з цим розрізняють соціальне батьківство і фізіологічне батьківство та відповідно материнство.

За критерієм влади розрізняють патріархальні сім'ї, де батько є главою сімейної «держави», і матріархальні сім'ї, де найвищим авторитетом вважається мати. Якщо ні батько, ні мати не виконують чітко визначених функцій глави сім'ї, а переважає ситуаційний розподіл влади між ними, слід говорити про егалітарні сім'ї (егалітарність розуміється як рівний вплив подружжя, із взаємозамінними ролями). Виділяють ще так звану партнерську сім'ю, де відбувається спільне обговорення рішень, причому якщо чоловік має більший вплив, то таку сім'ю називають партнерською сім'єю з домінуванням чоловіка, якщо дружина — то з домінуванням дружини. Крім того, виділяють сім'ї, в яких прийняття рішень належить одному з подружжя, — авторитарні сім'ї.

За критерієм соціального стану подружжя (або батьків подружжя) сім'ї можуть бути гомогенними, якщо подружжя приблизно з однієї соціальної страти, і гетерогенними, якщо вони походять з різних соціальних груп, каст, класів.

У сучасних урбанізованих агломераціях найбільш поширені нуклеарні сім'ї, які складаються з батьків та їх дітей, тобто з двох поколінь. Розширена сім'я являє собою дві нуклеарні сім'ї й більше з єдиним домогосподарством і складається з трьох і більше поколінь — прабабків, батьків і дітей (онуків).

У повторних сім'ях (які основані на повторному шлюбі) разом з подружжям можуть мешкати діти даного шлюбу і діти попереднього шлюбу кого-небудь з подружжя, які мають рідного батька або матір. Зростання розлучень збільшує частку повторних сімей, які у минулому виникали з причин попередньої смерті одного з подружжя, і діти в них набагато рідше могли мати при одній матері двох батьків (при одному батькові двох матерів).

Репродуктивна сім'я складається з батьків і неповнолітніх дітей, орієнтаційна сім'я — це батьківська сім'я, з якої вийшли дорослі діти, які мають свої репродуктивні сім'ї.

У соціології та демографії за кількістю дітей сім'ї поділяють на три типи: малодітні, середньодітні і багатодітні.

Нові форми сім'ї: шлюбні контракти на певний період часу; шлюб з випробним терміном (без народження дітей); груповий шлюб, полі-гінія, «серійна моногамія», тобто багаторазовий вступ до шлюбу; «консенсуальний шлюб», тобто шлюб за згодою сторін, але без його реєстрації; «візитні союзи», тобто роздільне проживання подружжя із зустрічами на короткий час — час нанесення візиту; шлюб між особами однієї статі; сімейне життя в комуні (типу ізраїльських кібуців або сімейних комун в американському суспільстві).

---

§ 4. Тенденції шлюбно-сімейних відносин в Україні

Функціонування сім'ї в кризовий період розвитку країни визнається закономірностями різних родів спільності.

По-перше, на трансформацію цього соціального інституту впливають довгострокові тенденції, які притаманні будь-якому індустріальному суспільству в цілому. Вони визначають генеральний напрям шлюбно-сімейних процесів.

По-друге, на сім'ю суттєво впливають середньострокові та короткострокові тенденції розвитку суспільства, які обумовлені власне кризою останнього. Саме вони ініціюють ті шлюбно-сімейні процеси, яких не було б, якщо б вони не виявилися так виразно за умов інших конкретних форм суспільного розвитку.

Особливості зміни сім'ї, які спостерігаються та фіксуються емпірично, є результатом взаємодії цих двох груп чинників. Можна також визначити деякі обставини економічного і культурного характеру, які обумовлюють розвиток сім'ї. Нестабільна економічна ситуація в країні, зміна морально-етичних орієнтирів призвели до руйнування сімейних відносин, зростання рівня дитячої бездоглядності та безпритульності, збільшення кількості неповних сімей, загострення проблеми насильства в сім'ї. Найбільш уразливими

в сучасних соціально-економічних умовах залишаються багатодітні сім'ї. Чітко простежується зниження рівня матеріального забезпечення сім'ї із збільшенням кількості дітей. Най-гострішою проблемою сімей особливо багатодітних залишається забезпечення їх житлом. До цього часу в більшості сімей збереглися негативні гендерні стереотипи у розподілі сімейних обов'язків. Сім'я не виконує повною мірою виховної функції у зв'язку з відсутністю цілеспрямованої, поетапної, організованої системи підготовки майбутніх батьків до виконання соціальних обов'язків чоловіка і дружини, батька і матері, умов для підвищення їх педагогічного рівня.

Серед чинників, які обумовлюють соціальні і демографічні характеристики сім'ї, її структуру, функції та потреби, важливе місце посідає освіта. Рівень освіти впливає також на орієнтації чоловіків і жінок на створення сім'ї, стійкість і стабільність сімейних стосунків, на виконання сім'єю репродуктивної функції.

Сьогодні за умов докорінних змін в українському суспільстві в проведенні соціальної політики необхідно враховувати тенденції розвитку шлюбно-сімейних відносин. Серед них можна назвати такі:

- 1) сім'я продовжує існувати та зберігати певний авторитет у багатьох людей, незважаючи на кризові явища, які в ній відбуваються;
- 2) сім'я стає демократичнішою, рівноправною, змінюються ролі подружжя;
- 3) спостерігається лібералізація міжстатевих стосунків; зростає кількість дітей, народжених поза шлюбом і покинутих дітей. На фоні зламу звичайних соціальних цінностей сьогодні непомірно зростає гедонізм та індивідуалізм, особливо серед молоді, що створює безпосередню загрозу інституту сім'ї, яка оснований на шлюбі. До цього слід додати, що в ході демократизації шлюбно-сімейних норм терпимість з боку громадської думки до альтернативних стилів життя поступово зростає;
- 4) спостерігається укладення шлюбу за шлюбним договором. Можна припустити, що це явище набуватиме поширення у зв'язку зі зростанням соціальної диференціації суспільства;

- 5) знижується шлюбний вік. Молодь, що бере шлюб, менше підготовлена до сімейного життя в моральному та матеріальному планах;
- 6) скорочується дітонароджуваність, зростає нуклеаризація, що впливає на виховання молоді;
- 7) спостерігається безумовний вплив релігії на формування та життєдіяльність сім'ї;
- 8) зростає недовгочасність шлюбу і нестабільність соціального інституту сім'ї;
- 9) зростає сімейна девіація — зловживання алкоголем і наркотиками, сімейне насильство, включаючи інцестуозне.

Зважаючи на складність становища, в якому перебуває сучасна сім'я, необхідно проводити не тільки профілактичну роботу, а здійснити комплекс заходів, спрямованих на його поліпшення та надання до-помоги сім'ям, які потрапили у складні життєві обставини. З метою створення умов для утвердження в суспільстві духовно і фізично здорової, матеріально забезпеченої, соціально благополучної сім'ї, забезпечення виконання сім'єю основних її функцій розроблена Концепція Державної програми підтримки сім'ї у 2006-2010 роках.

Розв'язання проблеми можливе шляхом здійснення комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на:

економічну підтримку сім'ї з використанням важелів податкової та кредитної політики;

забезпечення відповідного соціального захисту, в тому числі удо-сконалення механізмів надання державної соціальної допомоги мало-забезпеченим сім'ям;

здійснення соціального супроводу сімей;

здійснення освітніх, інформаційних заходів, спрямованих на підвищення престижу інституту сім'ї, розв'язання соціальних проблем різних категорій сімей.

Засобами розв'язання проблеми є:

щорічне збільшення обсягів кредитів, що надаються молодим сім'ям для будівництва або придбання житла;

запровадження системи квотування та резервування земельних ділянок місцевими органами виконавчої влади для будівництва житла для молоді;

підвищення рівня державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям до прожиткового мінімуму;

надання державної допомоги сім'ям з дітьми, передусім по догляду за дитиною до трьох років, на рівні прожиткового мінімуму, встановленого законом для дитини відповідного віку;

підвищення ефективності роботи сімейних клубів, інших служб для надання соціально-психологічної допомоги у виконанні батьківських обов'язків;

надання психологічної допомоги сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, насамперед молодим, багатодітним, неповним сім'ям та сім'ям, в яких є батьки-інваліди чи виховуються діти-інваліди та діти з вадами розумового або фізичного розвитку;

удосконалення законодавства з питань запобігання насильству в сім'ї, зокрема в частині встановлення адміністративної відповідальності за пропаганду насильства та жорстокості;

розширення повноважень спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань запобігання насильства в сім'ї;

вдосконалення системи санкцій щодо осіб, які вчиняють насильство в сім'ї;

створення дієвої системи надання допомоги потерпілим від насильства в сім'ї;

підготовка та видання спеціальної літератури, створення циклів теле- та радіопередач для батьків з питань виховання дітей;

проведення широкомасштабної інформаційно-просвітницької та роз'яснювальної роботи щодо пропаганди сімейних цінностей та здорового способу життя, зокрема серед молоді;

залучення громадських організацій до виконання інформаційно-освітніх програм з питань сімейних відносин, виховання дітей, формування здорового способу життя.

Виконання Програми дасть змогу підвищити рівень економічного благополуччя та соціального захисту сімей, передусім тих, які мають дітей, створити оптимальні соціально-економічні умови для становлення, розвитку, повноцінного і самодостатнього функціонування сім'ї та виховання в ній дітей, формування культури сімейних відносин, підвищення відповідальності батьків за сім'ю та виховання дітей.

Таким чином, сім'я як одна з найдавніших біосоціальних спільнот нині зазнає величезних

змін. Ці зміни мають глобальний універсальний характер і пов'язані з руйнацією традиційних цінностей і форм сімейного життя і шлюбу. Проте це не означає занепаду сім'ї як такої; су-часність відкриває нові обрії у стосунках чоловіка, жінки і дитини. Роль соціології полягає саме в тому, що вона здатна вчасно помітити нові явища, дослідити їх, виявити тенденції і перспективи, нагромадити соціологічну інформацію для вироблення виваженої державної сімейної політики, яка діє в масштабах усієї країни. Це одне з нових і важливих завдань вітчизняної соціології.

Питання для самоконтролю

1. Сім'я як об'єкт соціологічного аналізу.
2. Сім'я як соціальний інститут і мала соціальна група.
3. Соціальні функції сім'ї.
4. Типи і фази розвитку сім'ї.
5. Тенденції шлюбно-сімейних відносин в Україні.